

ОБЛАСНА ПРЕСА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ У 1944-1953 рр.

Леньо П. Ю. (Ужгород)

Предметом дослідження статті є матеріали обласної періодики пізньо-сталінського періоду. На їх основі автор виявляє засоби та сюжети посередництвом яких радянська влада впливала на формування ідентичності українців Закарпаття в 1944-1953 рр. З моменту заснування підконтрольної радянській владі обласної преси у ній регулярно публікувалися статті професійних істориків чиє завдання було переконати місцеве населення в історичній закономірності процесу возз'єднання Закарпаття з радянською Україною. З метою активізації етнічності місцевих українців-русинів у цих публікаціях використовували аргументи, що зазвичай мають високий мобілізаційний потенціал. Серед них були, зокрема, апеляції до почуття національної образи, творення й використання образів віковичних «братів» та «ворогів», маніпулювання історичними фактами, викривання ворогів комуністичного режиму. Результатом цих публікацій стало формування офіційного дискурсу про минуле краю, яке описувалося виключно в негативних відтінках. Окрім обґрунтування українських претензій на територію Закарпаття посередництвом аргументів історії та етнографії, засобами газетних публікацій забезпечували виховання лояльності до комуністичної влади й патріотизму щодо Радянського Союзу. Формування радянського світогляду йшло поруч із насадженням ідеології великоросійського культурного домінування, що проявилось в значній диспропорції опублікованих матеріалів, які мали відношення до української чи російської історії на користь останніх. Автор приходить до висновку, ця тенденція проявилася як тільки процес входження Закарпатської України до складу Радянського Союзу став незворотнім і як наслідок відпала необхідність у етнічній мобілізації закарпатських українців. Обласна преса почала продукувати звичний для радянського інформаційного простору продукт, метою якого було формування людини з радянським (тобто наднаціональним) типом світогляду.

Ключові слова: Закарпатська Україна, газети обкому партії, історична політика, мобілізація етнічності, образ ворога, ідентичність.

Постановка проблеми. Завданням даного дослідження є аналіз друкованих органів обкому компартії Закарпатської України/Закарпатської області на предмет виявлення способів/засобів/сюжетів завдяки яким ЗМІ впливали на формування ідентичності населення цього регіону

Наш інтерес до періодики спричинений тим, що радянська преса виконувала роль основного інструменту державної пропаганди, тож її аналіз може розкрити механізми впливу на колективні уявлення та пам'ять закарпатців. У цьому контексті нас приваблює також теза про роль щоденного масового ритуалу читання газет, який рефлектує «... *яскравий образ секулярної, історично захронометрованої уявної спільноти*» [1, с. 55]. Преса забезпечувала відчуття колективної співпричетності читачів та усвідомлення ними синхронності подій, які одночасно відбуваються в різних куточка держави чи взагалі всього світу, що є одним із чинників, який призводить до ототожнення індивідів із членством уявленої спільноти. І саме такою спільнотою для закарпатців був народ, членами якого вони задекларували бажання стати в Маніфесті про возз'єднання.

Ясна річ, що періодичні друковані органи попередніх (чехословацького та угорського) політичних режимів на Закарпатті також відіграли подібну роль. Однак, слід пригадати, що українці-русини, які склали більшість місцевого населення, тоді не були представниками титульного етносу, а їх

мова не являлася мовою влади (окрім кількадечного існування Карпатської України). Таку можливість вона отримала тільки після «визволення краю» та проголошення у листопаді 1944 року Маніфесту про возз'єднання із Радянською Україною, хоча, як виявилось згодом, цей статус їй доводилося ділити з російською мовою.

Хронологічний період дослідження – від «визволення» краю восени 1944 р., після чого в регіоні з'явилася підконтрольна новій комуністичній владі періодика, яка стала інструментом агітації та органом для оприлюднення прийнятних «на горі» рішень. Верхня хронологічна межа пов'язана із пом'якшенням тоталітарного режиму після смерті Сталіна в 1953 році. Це проявилось в зміні риторики газетних матеріалів та змісті публікацій. Насамперед слід відмітити збільшення кількості сюжетів про Леніна, який до 1953 року знаходився зазвичай в тіні свого наступника та поступове витіснення згадок про Сталіна.

Джерельною базою дослідження є ті матеріали закарпатської преси, які містять історичні та інші сюжети, що апелюють до національних та патріотичних почуттів, маніпулюють суспільною свідомістю за рахунок протиставлення «своїх» та «чужих» народів, окреслюють межі нової для закарпатців «Батьківщини» – Радянського Союзу тощо.

Упродовж досліджуваного періоду в регіоні виходило кілька газет обкому Комуністичної Партії Закарпатської України (згодом Закарпатської області). Серед них: «Закарпатська Україна» (від

1949 року «Советское Закарпатье»), яку публікували українською мовою, однак після утворення Закарпатської області на початку 1946 р. вирішили видавати російською. Крім неї були: «Молодь Закарпаття» та «Закарпатська правда». Остання спершу існувала в єдиному форматі, однак від 1949 року друкувалася одночасно у двох варіантах – українською та російською мовами. Обидві вміщували фотографії й статті різних авторів, а їх контент іноді суттєво відрізнявся в деталях, але загалом, як і згадані вище, вони були змушені переповідати новини всесоюзних «Правды», «Известий» та республіканської газети «Радянська Україна», розбавляючи ці відомості місцевим матеріалом. Виходила також угорськомовна «Kárpáti Igaz Szó», яка змістом мало відрізнялася від інших та молодіжна «Kárpáton túli Ifjúság», що являлася угорською реплікою «Молоді Закарпаття». У ході дослідження траплялися газети окружних (районних) центрів, чий зміст чудово рефлектують їх назви: «Сталінське слово» (м. Хуст), «Сталінський прапор» (м. Виноградів), «Прапор перемоги» (м. Мукачево), «Сталінським шляхом» (сmt. Великий Березний), «Ленінським шляхом» (м. Рахів), «Радянська Верховина» (сmt. Міжгір'я) і т.д. Їх контент часто дублював відомості обласних газет, а тому у цій статті предметом аналізу вони не будуть.

Газети обкому компартії були покликані поширювати ідеологічну пропаганду й рішення органів влади, виховувати лояльне владі суспільство, формувати світогляд та інформувати краян про новини культурного, економічного чи політичного характеру. Перед публікацією всі матеріали проходили цензурну перевірку на предмет відповідності офіційно-дозволеній інтерпретації подій. Однак для даного дослідження ідеологічна тенденційність та ангажованість радянської преси не є перешкодою. Швидше навпаки – орієнтація на випуск суворо цензурованої інформації дозволяє зафіксувати пріоритети радянської історичної та національної політики на Закарпатті.

Матеріал, що необхідний для даного дослідження і який рефлектує засоби творення ідентичності (національної та радянської) розсипаний в низці статей та повідомлень, які на перший погляд не мають відношення до предмету пошуків. Однак, якщо брати до уваги не зміст окремих номерів, а спробувати рефлектувати їх у комплексі та контексті тогочасних подій, то вимальовується доволі логічна картина, яка відображає цілеспрямовану державну політику по формуванню ідентичності місцевого населення.

Історіографія проблеми. Слід відмітити, що дослідження радянського періоду на основі матеріалів періодики не є новітнім підходом. Серед цікавих, як в плані фактичного матеріалу, так і методології, можна згадати недавню монографію Катерини Еремєєвої [10]. Вона зосередилася на вивченні функціонування політичного гумору в соціокультурному середовищі Радянської України. В якості джерела історикня обрала радянський сатиричний журнал «Перець» і, як виявилось, цього було достатньо, щоб використовуючи його тексти

та карикатури створити оригінальне дослідження. Іншим прикладом є книжка Яна Плампера, де ціла глава повністю базується на основі публікацій газети «Правда» [35]. Особливість авторського підходу в тому, що він навіть не брав текстовий матеріал, а аналізував тільки візуальні репрезентації Сталіна.

Що ж до закарпатських студій, то матеріали місцевої періодики використовують для висвітлення окремих аспектів та епізодів радянського періоду в житті нашого краю [9; 25; 27]. Характерна ознака цих досліджень те, що вони обмежуються використанням тільки фактографічної складової цього джерела. Таким чином, поза увагою залишаються, наприклад, візуальні репрезентації представлені у пресі, контент-аналіз періодичних видань і т.д. Загалом, вивчення історії шляхом аналізу преси залишається перспективним напрямком вітчизняних і регіональних наукових студій на основі яких можна вивчати не тільки давноминулі події, але й новітню історію, що не так давно продемонстрував молодий ужгородський вчений [32].

Виклад основного матеріалу. Офіційний історичний гранд-наратив описуючи процес входження Закарпаття до складу Української РСР досі аргументує його закономірність телеологічними за своєю суттю тезами про споконвічні прагнення українців краю до життя в єдиній українській родині, які були софрмовані ще в радянські часи. Такий підхід суттєвим чином спрощує історичну минувшину регіону, адже навіть у міжвоєнний період для місцевого русинського населення була характерна незавершеність процесів національного самоусвідомлення. У їх середовищі визрівали щонайменш три конкурентні національні проекти, кожен з яких мав потенціал розвитку: українофільський, русинофільський та русофільський [8, с. 210]. Однак радянську владу, яка розглядала активізацію національного руху місцевого населення насамперед як засіб для реалізації своїх геополітичних планів по збільшенні території країни жоден із них не влаштовував, оскільки навіть український (тобто націоналістичний/волошинський) варіант не вписувався в рамки ідентичності радянських українців.

Авторитет «визволителів» та їх активна пропагандистська робота в жовтні-листопаді 1944 року сприяли тому, що ідея возз'єднання Закарпатської України із Українською РСР швидко здобула підтримку краян, результатом чого став І З'їзд народних комітетів та проголошення Маніфесту про возз'єднання [26, с. 94-100]. Вирішальну роль в успішній мобілізації етнічності місцевих русинів зіграла перспектива отримати статус титульного етносу та поширення тези про багатомовне чужоземне рабство, про що переконували населення професійні агітатори, а згодом і матеріали комуністичної преси.

На території Закарпатської України радянська влада заснувала низку газет, які стали фактично єдиним офіційним джерелом інформації для населення. Ці ЗМІ провели масштабну роботу по створенню потрібної владі суспільної підтримки у

процесі інкорпорації краю до складу країни Рад. Для цієї справи залучали професійних істориків та письменників, які намагалися створити такий ексклюзивістський наратив, де історія краю виглядала органічно вписаною у всеукраїнський контекст. Слід відмітити, що елементи подібної риторики в узагальненому вигляді простежуються уже в тексті Маніфесту [18, с. 394], який мабуть і став основою для подібних пізніших історіописань.

Вже за кілька тижнів після I-го З'їзду народних комітетів Закарпатської України спершу у республіканській, а згодом і закарпатській пресі надрукували статті історика М. Покровського та поета й мовознавця М. Рильського риторика котрих не дає підстав сумніватися в їх замовному характері. У своїй публікації М. Покровський [34] простежує історію Закарпаття від літописних часів до сучасності, обґрунтовуючи спільність населення краю із українським народом. Слушно наголошуючи на незначній кількості знань про історію краю від середньовічної доби і фактично аж до XIX ст., вчений, однак, не забуває постійно наводити приклади про століття страждань місцевих українців від «ярма угорських загарбників». Останні завжди прагнули придушити самобутність українців регіону, які не приховували симпатій до російського народу та не полишали надій на майбутнє возз'єднання із братами-українцями.

Відомий поет, Максим Рильський, теж долучився до аргументування закономірності процесу збирання українських земель, який нарешті вдалося завершити «*під мудрим керівництвом Сталіна*». В емоційній образно-поетичній розвідці [38] він пригадав про перебування краю у складі Київської Русі та держави Лева Даниловича; не забув наголосити про вікове рабство місцевого населення під владою угорських панів та столітні прагнення українців-русинів до возз'єднання з братами-українцями. У цій публікації він використовував вислови, які невдовзі стали звичними в наративах про возз'єднання Закарпаття з Українською РСР: «*торжество історичної справедливості*»; «*возз'єднання народів у межах споконвічних земель*»; «*прагнення до злуки з російським народом*» «*сусідивороги*», «*угорське панство*».

У тому ж дусі дещо згодом вийшла стаття письменника Миколи Бажана [1]. У ній він теж повторював про українську споконвічність закарпатської землі, яка перебувала в чужоземному рабстві, таврував зрадників українського народу «волошинців» та передрікав щасливе майбутнє краю в складі радянської України. У статті він окремо пройшовся по Августину Волошину, використовуючи характерні для радянської преси того періоду епітети типу «...*націоналістична моська ... із конури у Хусті*», яка вірно служила Гітлеру і т.п.

Ці та інші публікації окреслили межі допустимої інтерпретації подій та оформили обриси офіційного дискурсу. Як наслідок, подібні за риторикою сюжети почали регулярно з'являтися на сторінках обласної преси упродовж кількох наступних років. Серед них були узагальнюючі

статті академічного характеру, зокрема, нарис А. Удальцова [43]. У ній він познайомив закарпатців із концепцією давньоруського народу, який був споконвічним господарем території, що включала східні Карпати. Академік наголосив, що той древній народ дав початок сучасним українцям, білорусам та росіянам, серед яких саме останні швидше за інших прийшли до ідеї створення національної держави та завершили формувати свою мову.

Інші статті наукового та ідеологічного характеру безпосередньо торкалися регіональної проблематики [12; 13; 17; 19; 24]. У них, окрім обґрунтування тези, що корінне населення Закарпаття являється частиною українського народу, критикували нерадянські версії історії УРСР та особливо старі регіональні історичні наративи про Закарпаття, дискредитували конкуруючі національні проекти. Після їх прочитання у читачів не мали залишатися сумніви в тому, що рутенський та націоналістичний (волошинський) варіант місцевої української ідентичності є провокацією зрадників українського народу.

Характерною особливістю цих статей є активне залучення історичної аргументації та прикладів міжетнічного протиставлення на рівні «свій» «чужий». Поширеною стала практика використання дихотомічних образів «клятих угорців», «угорських фашистів», «мачухи-Чехословаччини» з одного боку та «братів-українців», «великого старшого російського брата» з іншого. Типовим стало засилля принизливих епітетів, щодо ідеологічних опонентів радянської влади, які представляли для неї загрозу. Зокрема, «... *зоологическое отвращение...* » (по відношенню до рутенського філолога Ласло Чопея) та «... *ренегаты и фашисты...* » (щодо письменників типу В. Гренджі-Донського) [19], «... *мрази из политической биржи проститутков, предателей и двурушников...* » [42] (про волошинців, бровдіївців, фенциковців), «... *Грушевский и его закарпатские последыши...*» [13] (щодо прихильників концепції походження українського народу М. Грушевського) і т.д. Автори цих та подібних статей не забували підкреслювати прояви класової боротьби в середовищі місцевого українського населення [12; 17], яка у них органічно поєднувалася з прагненням до возз'єднання із «братами на сході». До речі, серед них особливі надії та мрії місцевий люд пов'язував із старшим (російським) братом.

У ході того, як процес радянзації краю став незворотним, українська тематика у публікаціях поступово починає розвиватися на тлі дедалі частіших згадок про традиційну історичну орієнтацію краян на росіян. Ця тенденція обласної закарпатської періодики не була чимось особливим. Війна спричинила відхід радянської влади від революційних догм в бік національно-державницької ідеології, перегляду ролі церкви, національного патріотизму. Однак, після її завершення, культивування етнічної самоцінності народів могло призвести до небажаних наслідків, а тому Сталін віддав перевагу ідеї звеличення великоросійського народу [5, с. 173]. Це чітко рефлектується на

сторінках обласної преси Закарпаття, що не дивує, оскільки необхідність у апелюванні до національних почуттів та мобілізації етнічності місцевих українців, які допомогли направити край в орбіту Радянського Союзу в принципі перестала бути необхідною.

Особливо виразно ця тенденція намітилася після відомого сталінського тосту «*За здоровье русского народа!*», який той проголосив 24 травня 1945 року на честь перемоги над гітлерівською Німеччиною. Наслідком стала поява численних хвалебних од від відомих та пересічних закарпатців, у яких вони регулярно нагадували, що «... *любовь к великому русскому народу имеет у нас глубокие исторические корни...*» [33], «... *трудящие Закарпатья пронесут в веках сердечную любовь и благодарность к старшему брату – великому русскому народу...*» [22] та інші подібні [6; 14; 16; 20; 41] і т.п.

Загалом наукові статті на історичну тематику в обласних газетах продовжували регулярно з'являтися упродовж трьох років після «визволення» краю, аж доки не відпала потреба пояснювати закарпатцям закономірність історичного процесу воз'єднання краю із Українською РСР перестала бути пріоритетною. І хоча подекуди історичні дослідження продовжували виринати на сторінках газет, однак ці, написані академічним стилем публікації, не могли привернути увагу більшості населення тим більше, що факти та аргументи, які в них використовувалися часто були маловідомі пересічним закарпатцям не знайомим із історією східних слов'ян.

Можливо тому, для заповнення прогалів в історичних знаннях пересічних закарпатців почали публікувати сюжети й відомості про відомих осіб. Вони з'являлися на дні народження цих людей й включали коротку біографію та розповідь про їх культурний спадок та історичну роль. У цих повідомленнях помітне домінування культурних героїв, які мали російське (чи російсько-радянське) походження, тоді як українських, місцевих чи зарубіжних було вміщено на порядок менше.

Нескладні кількісні підрахунки опублікованих матеріалів показали, що упродовж умовного календарного року обласні газети включали сюжети про 55 вихідців із Росії, 20 з України, 4 із територій братніх радянських республік, 11 іноземців та 4 закарпатців. Поміж осіб, що мають відношення до української історії та культури, окрім письменників і поетів (Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, О. Кобилянська та ін.), згадали кількох вчених – Т. Лисенка та О. Богомольця, військового – М. Щорса, опришка О. Довбуша, повстанця Устима Кармалюка та князя Данила Галицького. З іноземців були композитори, науковці, першовідкривачі, революціонери (Цеткін, Дарвін, Амудсен, Шопен, Галілей та ін.). Схожий розподіл спостерігався серед радянських (переважно росіян за походженням) героїв. Місцеві герої включали комуністів і партизан: І. Туряницю, О. Борканюка, В. Русина та поета Шандора Петєфі. Слід додати, що хоча відомості про відомих історичних осіб публікували часто, однак на шпальтах газет вони з'являлися рідше, ніж

представники радянського пантеону вождів та героїв чи керівництво країни.

Окрім частих згадок про культурних героїв в газетах регулярно знаходимо чимало епізодів про події російської історії написані в доступному читачам публіцистичному стилі. Зокрема, кожна з обкомівських газет присвятила кілька номерів висвітленню подій підготовки та святкування 800-літнього ювілею Москви. На шпальтах «Молоді Закарпаття» зустрічаємо сюжети про річницю Куликовської битви, 185 років з дня взяття російськими військами Берліна (у 1760 році), 245-річний ювілей з дня виходу першого номера першої газети в Росії, 50-річчя МХАТУ та інші, які формували уявлення про славні сторінки історії «нашої Батьківщини».

У той же час на сторінках газет значно рідше та скромніше згадували про минуле Києва [23; 44] чи події української історії. Серед них були замітки про річниці битв козаків під Пилявцями та Хотиним, а також кілька статей про роль Богдана Хмельницького у об'єднанні та вічній дружбі братніх народів. І тільки напередодні та на честь наближення 300-річчя Переяславської Ради в 1954 році у пресі частішають статті присвячені цій події.

Власне, з усієї української тематики тільки Тарас Шевченко міг конкурувати із російськими культурними героями за кількістю опублікованих матеріалів, оскільки йому зазвичай присвячували чимало уваги у дні його народження. Однак, як того вимагала радянська ідеологія, у сюжетах про Шевченка акцентували увагу на його ролі ідейного борця проти експлуататорських класів нівелюючи національну складову його поетичної творчості [4].

Ще одним інструментом виховання історичної свідомості й водночас засобом формування радянського патріотизму стала поява сталих газетних рубрик у яких розповідалося про Радянський Союз, республіки, міста та відомі пам'ятки країни й області. У «Закарпатській Україні» від серпня 1945 р. з'явилася рубрика «*Вивчаємо нашу велику батьківщину*», де друкували матеріали про союзні республіки. Від 1947 року в газеті фігурували колонки «*Познай свою Родину*», «*Познай свій край*», «*По Ужгороду и области*». У газеті «Молодь Закарпаття» у розділі «*Справка и консультации*» виходили репортажі про республіки Радянського Союзу. Була рубрика «*По нашей Батьківщині*» (іноді «*Наша Батьківщина*»), де був матеріал із теренів усієї країни Рад, а також не регулярна «*Навіки священні місця*» з інформацією про сакральні й пам'ятні для революціонерів місця-локації. У 1947 році у цій газеті з'явився розділ «*По Советскому Союзу*»; а в 1954 році «*Дорогі серцю назви*». Завданням останньої рубрики було розказувати читачам про назви, які мають відношення до російської мови, історії та культури (наприклад, про вул. Руську і Московську набережну в Ужгороді, про с. Пушкіново чи с. Руське і т.д.). У той же час газета «Закарпатська Правда» могла похвалитися колонками «*По радянській батьківщині*», «*По радянському Закарпаттю*», «*По нашей области*», «*По городам советской Украины*», «*По городам*

нашій області», які розкривали закарпатцям переважно інформацію про велику радянську країну.

Згадані газетні рубрики поєднували як текстову, так і візуальну інформацію, чим відрізнялися від статей академічного характеру своєю демократичністю й доступністю для сприйняття. На перший погляд їх мета полягала у розширенні географічних горизонтів читачів та водночас формуванні відчуття, що країна належить усім громадянам Союзу. Однак не менш важливим завданням було виховання любові до Батьківщини. До речі, плекання радянського патріотизму належало до пріоритетних завдань преси. Недарма у всіх друкованих органах обкому компартії упродовж кількох перших років звичною була наявність публікацій про роль, значення й силу радянського патріотизму, про любов радянської людини до Батьківщини, яка з радістю віддасть за неї життя [3; 28; 31; 37]. Цікаво, що подібні матеріали, як нерідко відзначала редакція, вона була змушена публікувати, оскільки про це у листах вимагають читачі.

Вихованню радянського патріотизму та усвідомленню відчуття спорідненості з представниками усього «великого руського народу» сприяли регулярні поїздки місцевих жителів до української та союзної столиць. Результатом була поява на сторінках обласної преси захоплених вражень відомих і пересічних закарпатських ударників праці. Один із перших подібних репортажів надрукували ще в грудні 1944 року. Це був текст виступу професора Петра Лінтура [21], який той проголосив на I-му з'їзді щойно заснованого місцевого союзу молоді. У ньому він ділився своїми переживаннями внаслідок відвідин Москви та Києва.

У його емоційному тексті можна виокремити кілька смислових блоків, що мають значення для обґрунтування тези про конструювання та оформлення обрисів ідентичності спільноти членами якої закарпатці збиралися стати. У своїй доповіді П. Лінтур підкреслив, що бував у багатьох європейських містах (зокрема, Венеції, Риму). Однак всюди вважався чужоземцем, на відміну від Києва та Москви у яких одразу відчув себе на Батьківщині. Він згадував про пам'ятник Володимирі над Дніпром, бібліотеку ім. Леніна, Червону площу, Кремль та інші «сакральні» місця які побачив й під впливом яких відчув себе немов у казці. Автор апелював до почуття спорідненості всіх «русских»: «москвичей, киевлян и закарпатоукраинцев» та інших представників нової «Родины», за яку, на його переконання, кожен з присутніх у залі комсомольців, віддасть якщо потрібно своє життя. Остання теза, згідно публікації, супроводжувалася бурхливими оплесками присутніх.

Цей, а також низка подібних текстів про Москву, москвичів та улюбленого вождя [11; 15; 29; 30; 36; 39; 40; 45], регулярно з'являлися в газетах. Можна сумніватися, чи були вони правдивими, чи мали замовний характер, однак вони формували у читачів враження про повернення до рідної сім'ї, про щире зацікавлення й поінформованість росіян у долі братів із-за Карпат, про те, що Москва найкраще

місто на планеті і т.д. Дещо пізніше – у 1960-70 рр. необхідність у подібних емоційних текстах, які виховували почуття гордості та співпричетності до єдиної великої родини відпала. Однак практика поїздок до священних місць, які мали характер своєрідного паломництва (зокрема, по ленінським місцям чи шляхом бойової слави певної військової частини) залишилися інструментом формування єдності радянського населення до кінця існування СРСР.

У той же час публікувалися багато інших матеріалів що мали завданням вплив на формування свідомості тогочасного закарпатця. Зокрема, чимало розповідалося про всі офіційні революційні та інші радянські свята. Хід кожного значимого свята детально розписувався в крайових газетах. У такого роду сюжетах завжди дотримувалася ієрархія: спершу йшов матеріал про святкування в Москві, далі про Київ і нарешті про обласні та районні урочисті паради, мітинги та святкування. Загалом, подібні публікації, разом із іншими, були покликані викликати відчуття гордості за спільноту, яка займає найбільш високе місце в ієрархії держав та народів й володіє значним набором відомих історичних та культурних героїв світового рівня.

Висновки. Упродовж 1944-1953 рр. радянська преса була головним інструментом впливу та пропаганди комуністичної влади на Закарпатті за допомогою якого влада впливала на формування ідентичності краян. У період масового руху місцевих русинів за возз'єднання із Радянською Україною одним із завдань ЗМІ було забезпечення підйому націоналістичних почуттів краян за рахунок аргументів, що мають високий мобілізаційний потенціал. Бажаної мети у газетних матеріалах досягали шляхом культивування почуття національної образи місцевих українців, яких переконували про багатовікове вікове рабство внаслідок угорського панування. У публікаціях активно використовували протиставлення за етнічним принципом, внаслідок чого угорці набули статусу одвічного ворога-гнобителя місцевих українців, Чехословаччина зображувалася в образі мачухи, а українці та росіяни стали братами закарпато-українців. Загалом, у історичних розвідках вся дорадянська історія краю описувалася в дуже похмурих тонах, тоді як попереду на закарпатців чекало щасливе майбутнє в радянській родині.

У статтях професійних істориків і письменників та емоційно-патріотичних повідомленнях повторювали тези про історичну закономірність руху за возз'єднання з радянської Україною, приводили аргументи про одвічну українськість територій Закарпаття. Матеріали такого роду активно публікували приблизно два роки після чого вони поступово зникають із газетних колонок. Зокрема в «Закарпатской правде», яка почала виходити з 1949 року, подібні статті уже не зустрічаються, хоча не варто відкидати той факт, що російськомовна аудиторія газети, в силу її не місцевого походження, всіх тих аргументів про які мовиться у попередніх рядках не потребувала.

Із текстів аналізованих публікацій помітно, що вже від початку 1945 року в них починає фігурувати «великорусская» тематика, а росіяни «прописуються» в ролі «старшого брата» на постійній основі, як, власне, у всьому інформаційному просторі СРСР по завершенню війни. В обласних ЗМІ поступово формується новий дискурс, що співпав у часі із завершенням процесу входження

краю до складу Української РСР. Пріоритетом стало пропагування радянського патріотизму в його «великоросійській» обгортці. У пресі продовжували виходити популярні повідомлення на історичну та географічну тематику, однак та їх частка, що мала відношення до України була незрівнянно меншою за кількістю, ніж російська та радянська.

Список використаних джерел

1. Бажан Микола. Наша споконвічна земля // Шляхом жовтня. Визволення Радянською Армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною. Т. VI (VIII.1944-I.1946 pp.), Ужгород: Видавництво «Карпати». 1965. С. 312-313.
2. Бенедикт Андерсон. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. К.: Критика, 2001. 271 с.
3. Биба И. Воспитание советского патриотизма на уроках географии // Советское Закарпатье. 1949. № 42. С. 3.
4. Борисов И.К. Шевченко и русская литература // Закарпатская Украина. 1946. 9 марта. С. 3.
5. Бордюгов Г.А. Октябрь. Сталин. Победа. Культ юбилеев в пространстве памяти. М. : АИРО-XXI, 2010. 256 с.
6. Великий русский народ – Закарпатье // Закарпатская правда. 1949. 24 мая. С. 3.
7. Всепобеждающая сила советского патриотизма // Закарпатская Украина. 1947. 30 октября. С. 1.
8. Гийдел Ернест. Рутенія über alles, Україна Модерна. Стандарти науки і академічне середовище. Київ-Львів: КРИТИКА. 2007. Число 1 (12). С. 191–217.
9. Данилец Ю. Антирелигиозная пропаганда в периодике Закарпатской области УССР в 1950-1960 гг. // Greckokatolickea cirkev na Slovensku vo svetle vyrocí IV b. Presov. 2016. S. 49–58.
10. Єремєєва Катерина. Бити сатирою. Журнал Перець в соціокультурному середовищі Радянської України, Харків : Раритети України, 2018. 200 с.
11. Зварич Гафія. Я бачила рідного Сталіна // Молодь Закарпаття. 1950. № 2. С. 2.
12. Коломиец И.Г. До конца разоблачить буржуазно-националистические извращения истории Закарпаття // Закарпатская Украина. 1946. № 210. С. 2.
13. Коломиец И. Фурманов С. Эпигоны Грушевского и его «школы». Исторические фальсификации украинско-немецких националистов // Закарпатская Украина. 1948. 28 февраля. С. 5.
14. Константинов Ф. Выдающаяся нация // Закарпатская Украина. 1947. № 119. С. 3.
15. Кополович Иван. В країні чудес (Подорож до Москви) // Закарпатська правда. 1945. 3-5-7-10 січня. С. 3.
16. Лебедев В. Російський народ – видатна нація // Закарпатська правда, 1945. 13 липня. С. 2-3.
17. Лелекач Н. Против буржуазных извращений в истории Закарпаття // Закарпатская Украина. 1947. № 295. С.5.
18. Леню Павло. Мобілізація етнічності населення Закарпаття у період превентивної радянзації краю (1944-1946 pp.) // Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно-Східної Європи. Збірка наукових робіт присвячена 25-річчю кафедри археології та етнології України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Одеса : ОНУ. 2018. С. 391-399.
19. Линтур П. Борьба с низкопоклонством перед Западом – важнейший участок работы в Закарпатье // Закарпатская Украина. 1947. 27 августа. С. 5.
20. Линтур П. Животворный родник // Закарпатская Украина. 1947. № 119. С.6.
21. Линтур П. О самом прекрасном в жизни // Закарпатська Україна. 1944. № 18. С. 3.
22. Манайло Ф. Спасибо вам, наши братья с Востока! // Закарпатская Украина. 1947. 16 января. С.4.
23. Мирославский О. По родной советской Украине (Закарпатский ансамбль песни и танца на гастролях) // Закарпатская Украина. 1947. № 205. с.7.
24. Мишко Д. Буржуазно-националистические взгляды М.С.Грушевского на историю Украины // Закарпатская Украина. 1947. 24 сентября. С. 4.
25. Міщанин В. Висвітлення питань релігії і Церкви в комуністичній пресі Закарпаття 1944 – початку 1950-х pp. // Наукові Записки Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василя (Проніна). Мукачєво: Мукачівська православна єпархія, 2018. № 5. С. 177–184.
26. Міщанин Василь. Радянська Закарпаття 1944-1950 pp. Ужгород : РІК-У, 2018. 644 с.
27. Міщанин Василь. Становлення та утвердження комуністичного режиму в Румунії у висвітленні закарпатської періодики, Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate / Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність, Satu Mare-Bucuresti: Editura Muzeului Sătmărean, Editura RCR Editorial, 2018. S. 191–205.
28. Морозов М. Радянський патріотизм – велика сила // Закарпатська Правда. 1945. 20 травня. С. 2.
29. Наша сила, наша слава, наша молодість – Москва // Закарпатская Украина. 1947. 7 вересня. С. 5.
30. Оберлендер Э. Я видел Сталина // Закарпатская Украина. 1947. 7 сентября. С. 5.
31. О советском патриотизме // Закарпатская Украина. 1945. 3 лютого. С. 2.
32. Офіційний Юрій. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013-2017 pp.), Ужгород, РІК-У, 2018. 312 с.
33. Патрус-Карпатський А. Спасибо тебе, великий русский брат // Закарпатская Украина. 1946. 9 апреля. С. 3.
34. Петровський М.Н. Закарпатська Україна (історична довідка) // Закарпатська Україна. 1944. № 21. С.2.
35. Плампер Ян. Алхимия власти. Культ Сталина в изобразительном искусстве. М. : Новое литературное обозрение, 2010. 496 с.
36. Пневчук М.И. И все они родные // Закарпатская Украина. 1947. 7 сентября. С. 5.
37. Потапов О. Сила советского патриотизма // Молодь Закарпаття. 1945. № 8. С.2.
38. Рильський Максим. За торжество справедливості // Закарпатська Україна. 1944. № 21. С.1.
39. Ти наша радість, наша мати мила, наша Москва // Закарпатська правда. 1947. 7 вересня. С. 3.
40. Славний ювілей // Молодь Закарпаття. 1947. 7 вересня. С.1.

41. Туряница И. Русский народ и Закарпатье // Закарпатская Украина. 1947. № 119. С. 2.
42. Туряница И. Сталин и Закарпатье // Закарпатская Украина. 1946. № 70. С. 2.
43. Удальцов А. Походження руського народу // Закарпатська Україна. 1945. № 70. С. 3.
44. Хайнас В. Киев наша гордость // Молодь Закарпаття. 1945. № 7. С. 3.
45. Химич А. Мой город // Закарпатская Украина. 1947. 7 сентября. С. 6.

References

1. Bazhan Mykola. Nasha spokonvichna zemlja // Shljakhom zhovtnja. Vyzvolennja Radjansjkoju Armijeju Zakarpatsjkoji Ukrajinu i vozzjednannja jiji z Radjansjkoju Ukrajinou. T. VI (VIII.1944-I.1946 rr.), Uzhghorod: Vydavnyctvo «Karpaty». 1965. S. 312-313. (in Ukrainian).
2. Benedykt Anderson. Ujavleni spiljnoty. Mirkuvannja shhodo pokhodzhennja j poshyrennja nacionalizmu. K.: Krytyka, 2001. 271 s. (in Ukrainian).
3. Biba I. Vospitanie sovetskogo patriotizma na urokah geografi // Sovetskoe Zakarpat'e. 1949. № 42. S. 3. (in Russian).
4. Borisov I.K. Shevchenko i russkaja literatura // Zakarpatskaja Ukraina. 1946. 9 marta. S. 3. (in Russian).
5. Bordjugov G.A. Oktjabr'. Stalin. Pobeda. Kul't jubileev v prostranstve pamjati. M. : AIRO-HHI, 2010. 256 s. (in Russian).
6. Velikij russkij narod – Zakarpat'ju // Zakarpatskaja pravda. 1949. 24 maja. S. 3. (in Russian).
7. Vsepobezhdajushhaja sila sovetskogo patriotizma // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 30 oktjabrja. S. 1. (in Russian).
8. Ghyjdel Ernest. Rutenija über alles, Ukrainia Moderna. Standarty nauky i akademichne seredovyshhe. Kyjiv-Ljviv: KRYTYKA. 2007. Chyso 1 (12). S. 191–217. (in Ukrainian).
9. Danilec Ju. Antireligioznaja propaganda v periodike Zakarpatskoj oblasti USSR v 1950-1960 gg. // Grekokatolickea cirkev na Slovensku vo svelte vyroci IV b. Presov. 2016. S. 49–58. (in Russian).
10. Jeremjejeva Kateryna. Byty satyroju. Zhurnal Perecj v sociokulturnomu seredovyshhi Radjansjkoji Ukrajinu, Kharkiv : Rarytety Ukrajinu, 2018. 200 s. (in Ukrainian).
11. Zvarych Ghafija. Ja bachyla ridnogo Stalina // Molodj Zakarpat'tja. 1950. № 2. S. 2. (in Ukrainian).
12. Kolomiec I.G. Do konca razoblachit' burzhuzno-nacionalisticheskie izvrashhenija istorii Zakarpat'ja // Zakarpatskaja Ukraina. 1946. № 210. S. 2. (in Russian).
13. Kolomiec I. Furmanov S. Jepigony Grushevskogo i ego «shkoly». Istoricheskie fal'sifikacii ukrainsko-nemeckih nacionalistov // Zakarpatskaja Ukraina. 1948. 28 fevralja. S. 5. (in Russian).
14. Konstantinov F. Vydajushhajasja nacija // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. № 119. S. 3. (in Russian).
15. Kopolovych Ivan. V krajinu chudes (Podorozh do Moskvy) // Zakarpatsjka pravda. 1945. 3-5-7-10 sichnja. S. 3. (in Ukrainian).
16. Lebedjev V. Rosijskij narod – vydatna nacija // Zakarpatsjka pravda, 1945. 13 lypnja. S. 2-3. (in Ukrainian).
17. Lelekach N. Protiv burzhuznyh izvrashhenij v istorii Zakarpat'ja // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. № 295. S.5. (in Russian).
18. Lenjo Pavlo. Mobilizacija etnicnosti naselennja Zakarpat'tja u period preventyvnoji radjanizaciji kraju (1944-1946 rr.) // Arkheologhija, etnologhija, ta okhrona kul'turnoji spadshhyny Pivdenno-Skhidnoji Jevropy. Zbirka naukovykh robit prysvjachena 25-richchju kafedry arkheologhiji ta etnologhiji Ukrajinu Odesjkogho nacionalnogho universytetu imeni I.I. Mechnykova, Odesa : ONU. 2018. S. 391-399. (in Ukrainian).
19. Lintur P. Bor'ba s nizkopoklonstvom pered Zapadom – vazhnejshij uchastok raboty v Zakarpat'e // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 27 avgusta. S. 5. (in Russian).
20. Lintur P. Zhivotvornij rodnik // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. № 119. S.6. (in Russian).
21. Lintur P. O samom prekrasnom v zhizni // Zakarpat'ska Ukraina. 1944. № 18. S. 3. (in Russian).
22. Manajlo F. Spasibo vam, nasi brat'ja s Vostoka! // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 16 janvarja. S.4. (in Russian).
23. Miloslavskij O. Po rodnoj sovetskoj Ukraine (Zakarpat'skij ansambl' pesni i tanca na gastroljah) // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. № 205. s.7. (in Russian).
24. Mishko D. Burzhuzno-nacionalisticheske vzgljady M.S.Grushevskogo na istoriju Ukrainy // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 24 sentjabrja. S. 4. (in Russian).
25. Mishhanyn V. Vysvitlennja pytanj relighiji i Cerkvy v komunistychnij presi Zakarpat'tja 1944 – pochatku 1950-kh rr. // Naukovi Zapysky Boghoslovsko-istorychnogho naukovu-doslidnogho centru imeni arhimandryta Vasylija (Pronina). Mukachevo: Mukachivskaja pravoslavna jeparkhija, 2018. № 5. S. 177–184. (in Ukrainian).
26. Mishhanyn Vasylj. Radjanizacija Zakarpat'tja 1944-1950 rr. Uzhghorod : RIK-U, 2018. 644 s. (in Ukrainian).
27. Mishhanyn Vasylj. Stanovlennja ta utverdzhennja komunistychnogho rezhymu v Rumuniji u vysvitlenni zakarpatsjkoji periodyky, Relacij româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate / Rumunsjko-ukrajinsjki vidnosyny. Istorija i suchasnistj, Satu Mare-Bucuresti: Editura Muzeului Sătmărean, Editura RCR Editorial, 2018. S. 191–205. (in Ukrainian).
28. Morozov M. Radjanskij patriotizm – velyka syla // Zakarpatsjka Pravda. 1945. 20 travnja. S. 2. (in Ukrainian).
29. Nasha sila, nasha slava, nasha molodost' – Moskva // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 7 veresnja. S. 5. (in Russian).
30. Oberlender Je. Ja videl Stalina // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 7 sentjabrja. S. 5. (in Russian).
31. O sovetskom patriotizme // Zakarpatskaja Ukraina. 1945. 3 ljutogo. S. 2. (in Russian).
32. Oficynskij Jurij. Suchasna rosijsko-ukrajinsjka vijna (za materialamy ghazety «The New Zork Times» 2013-2017 rr.), Uzhghorod, RIK-U, 2018. 312 s. (in Ukrainian).
33. Patrus-Karpatskij A. Spasibo tebe, velikij russkij brat // Zakarpatskaja Ukraina. 1946. 9 aprelja. S. 3. (in Russian).
34. Petrovskij M.N. Zakarpatsjka Ukrajina (istorychna dovidka) // Zakarpatsjka Ukrajina. 1944. № 21. S. 2. (in Ukrainian).
35. Plamper Jan. Alhimija vlasti. Kul't Stalina v izobrazitel'nom isskustve. M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2010. 496 s. (in Russian).
36. Pnevchuk M.I. I vse oni rodnye // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 7 sentjabrja. S. 5. (in Russian).
37. Potapov O. Sila sovetskogo patriotizma // Molod' Zakarpat'tja. 1945. № 8. S. 2. (in Russian).
38. Ryljskij Maksym. Za torzhestvo spravedlyvosti // Zakarpatsjka Ukrajina. 1944. № 21. S.1. (in Ukrainian).
39. Slavnyj juvilej // Molodj Zakarpat'tja. 1947. 7 veresnja. S.1. (in Ukrainian)
40. Ty nasha radistj, nasha maty myla, nasha Moskva // Zakarpatsjka pravda. 1947. 7 veresnja. S. 3. (in Ukrainian).
41. Turjanica I. Russkij narod i Zakarpat'e // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. № 119. S. 2. (in Russian).
42. Turjanica I. Stalin i Zakarpat'e // Zakarpatskaja Ukraina. 1946. № 70. S. 2.
43. Udal'cov A. Pohodzhennja rus'kogo narodu // Zakarpat'ska Ukraina. 1945. № 70. S. 3. (in Russian).

44. Hajnas V. Kiev nasha gordost' // Molod' Zakarpattja. 1945. № 7. S. 3. (in Russian).

45. Himich A. Moj gorod // Zakarpatskaja Ukraina. 1947. 7 sentjabrja. S. 6. (in Russian).

SUMMARY

REGIONAL PRESS AS A WAY OF SHAPING THE IDENTITY OF THE POPULATION OF TRANSCARPATHIA IN 1944-1953

P. Leno (Uzhhorod)

The subject of the study is the articles of the regional periodicals of the late Stalin period. On their basis, the author searches for means and plots which helped the Soviet authorities influenced to the formation of the Ukrainian population of Transcarpathia identity in 1944-1953. The regional press, since its foundation, were under the control of the Soviet authorities. The newspapers regularly published articles of professional historians whose task was to convince the local population about historical regularities of the process of reunification with Soviet Ukraine. In order to mobilize ethnicity of the local Rusyn-Ukrainians, arguments that usually have high mobilization potential have been used. Among them there were: appeals to the national feelings, the creation of images of eternal "brothers" and "enemies", manipulation of historical facts, humiliation of the communist regime enemies. As a result of these newspaper materials, an official discourse of the past history of this region took shape, in which the times before Soviet rule, was described exclusively in negative shades. In addition to substantiating the Ukrainian claims to the territory of Transcarpathia with help of arguments of history and ethnography, the newspaper publications shaped the loyalty to the communist government and a sense of patriotism towards the Soviet Union. The formation of the Soviet identity was accompanied by the imposition of the ideology of the Russian cultural domination. The author comes to the conclusion that this tendency manifested itself only as the process of incorporation of Transcarpathian Ukraine into the Soviet Union became irreversible and, as a result, the need for ethnic mobilization of Transcarpathian Ukrainians was absent. The regional press began to produce a product customary for the Soviet informational space, the purpose of which was the formation of a person with the Soviet (that is, over-national) type of identity.

Keywords: Transcarpathian Ukraine, newspapers of the party's regional committee, politics of memory, mobilization of ethnicity, enemy's image, identity.